

SVAZ PROTIFAŠTICKÝCH BOJOVNÍKŮ

MARIA CHALOUPKOVÁ

Od spontánních sdružení ke spojenému svazu

Po 2. světové válce vzniklo v českých zemích několik odbojářských organizací. Jako první byla znovuobnovena Československá obec legionářská (ČsOL),¹ organizace účastníků 1. světové války, založená již v roce 1921. Odbojáři, kteří se vraceli z koncentračních táborů, věznic a káznic, z východní a západní fronty či emigrace, se sdružovali ve Svazu osvobozených politických vězňů (SOPV)² a Sdružení čs. zahraničních vojáků 2. odboje.³ Ti, co přežili, zapojeni do odboje, německou okupaci doma, ve Svazu národní revoluce (SNR).⁴ Tato zdánlivá roztržičnost byla přirozená, neboť sdružovali se napřed kamarádi podle toho, jak je osud svedl dohromady. Poválečný politický vývoj v Československu, vrcholící v únoru 1948, nenechal však stranou ani odbojářské svazy. Akční výbory zde provedly pod vedením KSČ důkladnou čistku a vyhlášovaly loajalitu vůči KSČ. Dílo bylo korunováno ve dnech 8. – 9. května 1948 v Praze, kdy na zasedání očištěných ústředních výborů ČsOL, SNR a SOPVP bylo odsouhlaseno sloučení organizací do jednotného Svazu bojovníků za svobodu (SBS), což bylo dne 9. května formálně a oficiálně vyhlášeno. Zasedání tohoto dne bylo označeno jako I. sjezd SBS.⁵ Předsedou byl zvolen Ladislav Kopřiva a generálním tajemníkem Jan Vodička.⁶ Pracovní plán a konečnou podobu stanov⁷ projednal na svém zasedání v červnu 1948 ústřední výbor SBS.⁸

- 1 Předseda Josef David (1884–1968), politik a novinář, funkcionář národně socialistické strany.
- 2 Předseda Ladislav Kopřiva (1897–1971), politik KSČ, politický vězeň KT Dachau. SOPV v roce 1947 připojuje k názvu „a pozůstalých“ (SOPVP). Pašek, Josef: Živá kronika. Praha 1981, s. 24.
- 3 Předseda Pavel Gajdoš (1914–1994), příslušník čs. východní armády a účastník SNP. Od roku 1947 bylo sdružení součástí ČsOL. Pašek, J.: Živá kronika, s. 22.
- 4 Předseda dr. Josef Grňa (1897–1967), právník a univerzitní profesor, významný účastník domácího odboje (PVVZ, R-3). SNR byl střechovou organizací tří samostatných složek: Sdružení národního odboje (SNO), předseda Emanuel Pluhař, Sdružení českých partyzánů (SČP), předseda Rudolf Slánský (1901–1952), politik KSČ, dlouholetý člen ÚV KSČ a generální tajemník KSČ, popravený 3. 12. 1952 na základě výsledků vykonstruovaného politického procesu, a Sdružení pražského povstání, předseda Josef Houra (1900–1971), šlecht. v zál., italský legionář, účastník Pražského povstání (velitel úseku Bořislavka).
- 5 Stenografický protokol ustavujícího sjezdu SBS. Národní archiv, fond Ústřední výbor Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 56, kart. 24.
- 6 Jan Vodička (1893–1961), politik KSČ, meziválečný a poválečný poslanec NS, vězeň KT Sachsenhausen.
- 7 Tištěné stanovy byly schválené MV pod č. j. 3111/3-8/11-1948-III/3. NA, fond MV ČSR – spolky, sv. 18, kart. 115.
- 8 Schůze ÚV SBS se konala v Praze 24. 6. 1948. Blíže k jejímu programu spolu s textem pracovního plánu a stanov NA, ÚV SPB, inv. č. 58, kart. 24.

Cíle spolku byly definovány následně:

- a) „Sdružití všechny bojovníky za státní národní svobodu I. i II. světové války, jakož i bojovníky proti fašismu a nacismu a pozůstalé po těchto osobách a vytvoření jejich ideovou a zájmovou organizaci,
- b) Vnásení tradici čs. boje za svobodu, čs. státní myšlenku, tradici a demokratického ducha do celého národního života,
- c) Bojovat proti fašismu v jakékoliv formě,
- d) Posilovat politickou jednotu v národě Čechů a Slováků,
- e) Pěstovat a podporovat slovanskou vzájemnost,
- f) Střežit odkaz národního boje za svobodu,
- g) Podporovat a hájit oprávněné zájmy členů.“⁹

Vnitřní organizace spolku byla definována následovně: „Spolek vyvíjí činnost pod vedením orgánů spolku (1. Valné shromáždění, 2. Ústřední výbor, 3. Předsednictvo, 4. Dozorčí rada, 5. Čestná komise, 6. Prověřovací komise, 7. Rozhodčí soud, 8. Ostatní komise) 1. ve sdruženích, 2. v krajských a okresních výborech, 3. v jednotách.“¹⁰

Podobný scénář se odvíjel i na Slovensku. Na ustavujícím sjezdu 27. – 29. 8. 1948 v Košicích vznikl v rámci sloučení slovenských odbojářských organizací Svaz ľudových protifašistických bojovníkov (ZLUB).¹¹

Vytvoření jednotné československé dobrovolné organizace

Dva měsíce po založení jednotného slovenského svazu se 31. října sešli v Bratislavě zástupci nedávno ustanovených SBS a ZLUB, aby se domluvili na vytvoření celostátní organizace odbojářů. Pro přípravu tohoto spojování byla jmenována 16 členná pracovní skupina. Trvalo jí však tři roky, než byla její práce korunována úspěchem, než byly všechny záležitosti dopracovány a schváleny příslušnými stranickými orgány, aby konečně mohla být na dny 17. – 18. listopadu 1951 svolána do Prahy celostátní konference 200 zástupců SBS a ZLUB,¹² která schválila vytvoření jednotné celostátní organizace odbojářů. Jednání probíhalo plně v režii KSČ, v linii IX. sjezdu.

Při této příležitosti byl změněn, jako ještě několikrát,¹³ název organizace, a to na Svaz protifašistických bojovníků (SPB). Před sjednocením svazových národních organizací byla vedena široká diskuze o názvu sjednocené organizace. Vycházelo se z úvahy, že název organizace musí vyjádřit to, co bylo charakteristické pro účastníky národněosvobozovacího boje, ale zároveň nové pojmenování mělo udávat i linii

9 NA, fond Ústřední akční výbor Národní fronty, inv. č. 37, kart. 73.

10 Tamtéž.

11 Předseda Karol Šmidke (1897–1952), politik KSČ na Slovensku, významná postava SNP.

12 NA, ÚV SPB, inv. č. 86 a 87, kart. 32.

13 V roce 1969 na Český svaz protifašistických bojovníků (ČSPB) a v roce 1990 na Český svaz bojovníků za svobodu (ČSBS).

organizace do budoucna. Z této diskuze vzešel návrh, který byl doporučen předsednictvy SBS i ZLUB.

Organizační schéma SPB kopírovalo komplikované asymetrické uspořádání státoprávní, tj. do ústředních orgánů byli zvoleni členové ze všech českých a slovenských organizací, avšak slovenský svaz měl vlastní ústřední orgány, které podléhaly ústředním orgánům celostátním. Proto také po celostátní konferenci následovalo 21. listopadu 1951 v Bratislavě zasedání ústředního Slovenského výboru,¹⁴ který musel potvrdit rozhodnutí o zřízení celostátní organizace a změně názvu. Vzniklo tedy něco jako jednotně-nejednotná organizace.¹⁵

Konference SPB se zúčastnili i četní hosté, představitelé politického a veřejného života, organizací Národní fronty, čs. armády, hlavního města Prahy atd. Byla přítomna i delegace FIR (Fédération Internationale des Résistants – Mezinárodní federace účastníků odboje),¹⁶ čerstvě ustavené na mezinárodním kongresu účastníků odboje ve Vídni v červenci), kterou vedl její generální tajemník André Leroy.¹⁷ Místopředsedou generální rady FIR byl Jan Vodička.

Sjednocovací konference schválila nový Organizační řád (stanovy) a Prověřovací a disciplinární řád.¹⁸ V organizačním řádu bylo zakotveno poslání, postavení a působnost svazu, zásady organizační výstavby, postavení členů svazu a hospodaření svazu.

Slučovací konference přijala také návrh, aby prezident Československé republiky Klement Gottwald byl zvolen čestným předsedou SPB.

Hlavní úkoly svazu byly politické úkoly. Bylo vytyčeno heslo „První v boji, první v práci, první v budování socialistické společnosti!“¹⁹

Funkci předsedů postupně vykonávali Jan Vodička (1951–1961) a Josef Hušek²⁰ (1962–1969).

Od roku 1951 se stal tradicí Mezinárodní den solidarity osvobozených politických vězňů, který z iniciativy FIRu se konal vždy 11. dubna – „v den, kdy roku 1945 byl vlastními silami mezinárodní solidarity vězňů osvobozen nacistický koncentrační tábor Buchenwald – a který od roku 1955 se rozšířil v ČSR na měsíc,

14 Předsedou Slovenského výboru Svazu protifašistických bojovníků (SV SPB) byl zvolen Ján Zeman (1909–1993), slovenský odbojář, účastník SNP; člen předsednictva ÚV SPB.

15 Tak tomu bylo až do roku 1969, kdy se konaly postupně tři sjezdy, které obsahově i formálně založily novou strukturu svazu českých a slovenských odbojářů podle federativního principu. (ČSPB měl ustavující sjezd 25.–26. 3. 1969 v Praze, SZPB již 19.–20. 2. v Bratislavě a tyto národní svazy se staly součástí jednotné organizace čs. odbojářů – Československého svazu protifašistických bojovníků (ČSSPB), která vznikla na ustavujícím kongresu 27.–28. 3. v Praze).

16 Organizace sdružující národní svazy účastníků protifašistického odboje.

17 André Leroy (1913–1982), francouzský makista, buchenwaldský vězeň; první generální tajemník FIRu v letech 1951–1961.

18 Pašek, J.: Živá kronika, s. 11; též NA, ÚAV NF, inv. č. 37, kart. 73.

19 Pašek, J.: Živá kronika, s. 15.

20 Josef Hušek (1912–1981), politický a kulturní pracovník KSČ, interbrigadista a politický vězeň KT Dachau a Buchenwald.

trvající od 11. dubna do 9. května, výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Každoročně byly v září pořádány akce svazu v rámci Týdne boje proti fašismu a válce, který byl v prvopočátcích konán v druhém týdnu měsíce září, později byl zarámován mezi dvě výročí spjatá s bojem našich národů proti fašismu, tj. 29. zářím (vnucení Mnichovského diktátu 1938) a 6. říjnem (vstup jednotek 1. čs. armádního sboru na hranice naší vlasti po těžkých bojích v Karpatsko-dukelské operaci r. 1944).²¹

Svaz protifašistických bojovníků jako dobrovolná organizace

V červenci 1952 byl SPB prohlášen za dobrovolnou organizaci²² Národní fronty²³ a byl schválen jeho organizační řád.²⁴ Uvnitř Svazu protifašistických bojovníků pak bylo prohlášení za organizaci NF schváleno na zasedání ústředního výboru ve dnech 12. – 13. července 1952.

Členem SPB se mohl stát čs. občan, který se účastnil národněosvobozenického boje a souhlasil s posláním svazu. Za účastníky národněosvobozenického boje se považovali:

- 1) příslušníci Rudé armády v Rusku a v Maďarsku
- 2) čs. političtí vězni 1938–1945
- 3) čs. partyzáni
- 4) účastníci SNP
- 5) příslušníci čs. legií 1914–1918
- 6) příslušníci čs. zahraniční armády 1939–1945
- 7) příslušníci mezinárodní brigády ve Španělsku
- 8) účastníci domácího odbojového hnutí 1939–1945
- 9) účastníci zahraničního odboje 1938–1945
- 10) aktivní účastníci Rumburské a Kotorské vzpoury a političtí vězni 1914–1918
- 11) účastníci Květnového povstání 1945
- 12) příslušníci spojenecké armády 1939–1945
- 13) příslušníci SOS ve smyslu zák. č. 255/1946 Sb.²⁵
- 14) čs. dobrovolci 1918–1919
- 15) pozůstalí po těchto (1–14)²⁶

21 Pašek, J.: Živá kronika, s. 64.

22 Výnosem ministerstva vnitra ze dne 10. 7. 1952 podle § 25 zák. č. 68/1951 Sb.; NA, ÚV SPB, inv. č. 87, kart. 32.

23 Zákon č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích.

24 Návrh organizačního řádu byl projednáván na slučovací konferenci; jeho tištěný text (společně s prověřovacím a disciplinárním řádem) blíže NA, ÚV SPB, inv. č. 87, kart. 32.

25 Zákon č. 255/1946 Sb. o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození.

26 Tamtéž.

Zamýšlená integrace svazu a sjednocení různých odbojových složek na jedné platformě se od počátku potýkala s celou řadou problémů. Postupně se ukazovala jistá nekompatibilita členské základny. Od počátku 50. let docházelo k postupnému úbytku členů.²⁷ Opakovaně se dokonce uvažovalo o rozdělení svazu na jednotlivé organizace, které však nebylo žádoucí s ohledem na státní politiku v oblasti dobrovolných organizací. „Počátkem roku 1955 měl být konán I. sjezd Svazu protifašistických bojovníků. Ke konci roku 1954 se politické orgány usnesly, že sjezd se nemá konat a mělo dojít k postupné likvidaci s tím, že SPB bude v budoucnu přeměněn na střešovou organizaci. Bylo velkou zásluhou předsedy SPB Jana Vodičky, že zachoval rozvahu a svaz pracoval dál, ba ještě usilovněji.“²⁸

Zrušení SPB se v roce 1954 sice nekonalo, ale stranický dozor byl zesílen. Na vyšších stupních byly funkce obsazovány téměř výlučně členy KSČ, ve velké míře dokonce bývalými pracovníky aparátu KSČ, armády a bezpečnosti. Pouze v místních organizacích většinou přetrvávaly vztahy dřívější, sousedské či osobního nebo rodinného přátelství, nezátížené politickými, národnostními nebo náboženskými názory. To byl snad také jeden z mála důvodů, proč tento svaz přežíval.²⁹

Organizačním řádem se SPB řídil do roku 1957, kdy byly na I. sjezdu svazu (9. – 10. 3. v Praze) schváleny jeho stanovy. Posláním svazu jakožto dobrovolné společenské organizace účastníků boje za svobodu a nezávislost národů Československa proti fašismu znělo „pokračovat v boji proti fašismu, za mír a socialismus, vychovávat k socialistickému vlastenectví a upevňovat mezinárodní solidaritu protifašistických bojovníků“.³⁰ Mezi jeho úkoly patřilo rozvíjení tradic boje proti fašismu, šíření historické pravdy o tomto boji, odhalování současných forem fašismu, pečování o památná místa, vydávání a rozšiřování protifašistického tisku a literatury, mezinárodní spolupráce a v neposlední řadě uplatňování zájmů členů v oblasti sociálního zabezpečení a zdravotní péče.³¹ Hlavní sjezdové heslo znělo: „Proti fašismu a válce, za mír a socialismus.“³²

II. sjezd SPB se konal ve dnech 7. a 8. dubna 1962 v Praze. Heslo svazového sjezdu bylo: „Za další vítězství socialismu a míru – za svět bez válek.“³³ Sjezdu byla přítomna delegace ÚV KSČ a Národní fronty. Předala svazu Řád práce, který na návrh ÚV KSČ udělil SPB prezident republiky za obětavou a úspěšnou práci, kterou napomáhá prohlubovat morální a politickou jednotu československého lidu. Na druhém sjezdu – poprvé od ustavení jednotné organizace, bylo zdůrazněno, že

27 Pašek, Josef: 30 let sjednocení Svazu bojovníků za svobodu a Svazu ľudových protifašistických bojovníků a vytvoření jednotné celostátní organizace – Svazu protifašistických bojovníků – SPB – jeho poslání a současné úkoly. Praha 1981, s. 17.

28 Pašek, J.: Živá kronika, s. 65.

29 Beck, Walter: Přes padesát let svazu účastníků odboje a obětí fašismu, s. 7. NA, ČSBS, nezprac.

30 NA, ÚV SPB, inv. č. 91, kart. 32 – text návrhu stanov, s. 1.

31 Tamtéž.

32 Hlas revoluce č. 4, 16. 3. 1957, s. 1.

33 Hlas revoluce č. 8, 19. 4. 1962, s. 1.

rozhodujícím článkem organizační struktury SPB jsou okresní výbory, kde dobrovolní funkcionáři realizují usnesení vyšších svazových orgánů. Činnost svazu v dalším období byla orientována především na upevnění vlastní základny, na další rozvíjení politickovýchovné a masové práce. Důraz byl také kladen na další práci, kterou svaz přispíval k vyhledávání a usvědčování válečných zločinců. Svaz se podílel na procesu proti bývalým dozorcům z koncentračních táborů Mauthausen, Sachsenhausen, Dachau, Osvětim a Terezín, byla podána trestní oznámení proti nacistickým soudcům.³⁴

Předsedou ÚV SPB na další období byl na prvním zasedání ústředního výboru zvolen Josef Hušek, který se, oproti zemřelému Janu Vodičkovvi, více zaměřil na péči o odbojáře.

„Na stálé naléhání ÚV SPB bylo konečně v únoru 1965 příslušnými čs. činiteli povoleno, aby se Svaz intenzivně zabýval otázkou náhrady perzekučních škod způsobených nacistickými okupanty. Ve Svazu byla ustavena skupina, která měla za úkol provést soupis škod způsobených čs. občanům nacistickou perzekucí, uplatnit u příslušných úřadů v NSR nárok na odškodnění, sledovat odškodňovací akce v NSR a zajistit, aby se na vhodných akcích čs. občané podíleli. Skupina pro odškodnění začala svoji práci dne 1. 3. 1965.“³⁵

III. sjezd SPB se konal 28. a 29. ledna 1966 v Praze. Jednání se zúčastnila delegace ÚV KSČ a vlády ČSSR, vedená členem předsednictva ÚV KSČ B. Laštovičkou. Sjezd vytyčil za jeden z hlavních úkolů svazu v rámci péče o členstvo pomáhat při uplatňování jejich zákonných nároků v sociálním a zdravotním zabezpečení, dále prohlubovat poradenskoso sociální službu a pomáhat při uskutečňování dispensární péče a zdůraznil nutnost věnovat soustavnou péči mládeži. Poprvé bylo na sjezdu mluveno o činnosti historicko-dokumentační. Bylo zdůrazněno, že práce na historicko-dokumentačním úseku má mimořádný společenský význam.

Ústřední historicko-dokumentační komise SPB po sjezdu zřídila komise ve všech okresech, řídila jejich práci a organizovala s nimi pracovní aktivity. Současně úzce spolupracovala s Československým výborem pro dějiny protifašistického odboje,³⁶ a to mj. na přípravě vydání Trilogie, která měla obsáhnout vědecké zhodnocení čs. odboje za 2. světové války. SPB od svého vzniku vytvářel základy dokumentace odboje, které ukládal v archivu ústředního sekretariátu ÚV SPB. K tomu sloužila i každoročně vyhlášená soutěž vzpomínek, později i dokumentačních a historických prací.³⁷ Ve

34 Stručný přehled činnosti Svazu protifašistických bojovníků 1957–1961. Praha 1962, s. 11–12; NA, ČSPB, nezprac.

35 Stručný přehled činnosti Svazu protifašistických bojovníků 1966–1968. Praha 1969, s. 27.

36 Československý výbor pro dějiny protifašistického odboje vznikl v roce 1960 jako Výbor pro dějiny národněosvobozenického boje československého lidu. Fungoval v rámci Ústavu dějin KSČ (od roku 1968 Ústav dějin socialismu). Měl za úkol koordinovat historický výzkum, jehož výsledkem měla být rozsáhlá syntéza, tzv. Trilogie. Výbor tvořil centrum koordinující práci historiků, spolupracovníků a pamětníků.

37 Soutěž SPB byla vyhlášována každoročně od 50. let minulého století předsednictvem SPB, od roku

zprávě bylo rovněž věnováno více místa činnosti v úseku edičním, a to jak pro propagandisty, tak vydávání knih s antifašistickou a protiválečnou tematikou. V mezinárodní oblasti rozvíjel svaz svou činnost v rámci Mezinárodní federace účastníků odboje (FIR) a v Mezinárodních táborevých výborech (o nich se na sjezdu hovořilo poprvé). K důležitému pokroku došlo na úseku stíhání nacistických zločinců vytvořením Čs. vládní komise pro stíhání válečných zločinců v roce 1965, ve které byl svaz zastoupen. „Sekretariát ÚV SPB sledoval původně akci stíhání válečných zločinců vlastními silami. Po zřízení Československé vládní komise pro stíhání nacistických a válečných zločinců došlo k dělbě práce mezi Svazem a touto komisí. Vládní komise s vlastním kvalifikovaným aparátem převzala nejen úkoly koordinační, ale také shromažďování usvědčujících materiálů. Sekretariát ÚV SPB se soustředil na záležitosti vyhledávání svědků z řad bývalých vězňů, poskytování pomoci při jejich vysílání k procesům, vyhledávání vedlejších žalobců apod.“³⁸

Výsledkem svazového jednání bylo mj. zrušení krajských výborů jako článku organizační struktury svazu a schválení nových stanov.³⁹ Posláním svazu jakožto společenské organizace NF vedené KSČ je „přispívat v boji proti mezinárodnímu fašismu, revanšismu, militarismu a rasismu, jakožto i proti všem projevům imperialismu a kolonialismu a k úsilí o zachování míru a přátelství mezi národy“.⁴⁰

Ústředními orgány SPB byly: sjezd, ústřední výbor, předsednictvo ústředního výboru a ústřední revizní komise. Základními organizacemi SPB jsou místní organizace, okresní (městské organizace) tvoří všechny místní organizace v okrese (ve městě). Ústřední výbor stanoví, které městské organizace jsou postaveny na roveň okresní organizaci.⁴¹

Na ustavující schůzi ÚV SPB byl do funkce předsedy ÚV zvolen opět Josef Hušek.

Tento sjezd přinesl určité novum. Závěrečný projev na sjezdu přednesl Josef Smrkovský.⁴² Jeho proslav vybočil z rámce sjezdu. Smrkovský poprvé z tribuny SPB kritizoval různé jevy ve společnosti, v KSČ i SPB. Jeho názory mnoho delegátů přijalo se souhlasem a přenesli je do svých okresů. Až mnohem později charakterizoval ÚV KSČ a SPB vystoupení Smrkovského jako první organizovaný nástup „pravicových sil“.⁴³

Stranický dozor byl v SPB uplatňován soustavně, od Vítězného února do samevové revoluce. Zasahování KSČ však nebylo pořád stejně rigorózní. Jisté uvolnění

1969 ČSPB a od roku 1990 ČSBS. Viz Chaloupková, Maria – Jožák, Jiří – Moulis, Miloslav: Odkaz pro budoucnost. 45 ročníků soutěží vzpomínek a historických prací. Praha 2000.

38 Stručný přehled činnosti Svazu protifašistických bojovníků 1966–1968, s. 9; NA, ČSPB (nezprac.).

39 Tištěné stanovy byly schválené MV pod č. j. NV 323/1-66 ze dne 31. 3. 1966; NA, ČSPB (nezprac.).

40 Stanovy SPB. Praha 1966, s. 3; NA, ČSPB (nezprac.).

41 NA, ÚV SPB, inv. č. 91, kart. 32.

42 Josef Smrkovský (1911–1974), politik KSČ, jeden z předních představitelů Pražského jara 1968, kdy zastával funkci předsedy NS ČSSR.

43 Analýza o činnosti ČSPB přijatá na plenárním zasedání ÚV ČSPB 30. X. 1969. Funkcionář ČSPB č. 11, listopad 1969, s. 7–15; NA, ČSPB (nezprac.).

nastalo např. již v druhé polovině padesátých let, pokračovalo i v době, kdy bylo potlačeno povstání v Maďarsku, na začátku šedesátých let se obnovovaly nebo reaktivovaly styky s mezinárodními organizacemi odbojářů – včetně západních (táborové komitety apod.), pořádaly se ve větší míře zájezdy na různé antifašistické manifestace, třeba u výročí osvobození koncentračních táborů, bitev apod. V SPB vzniklo i oddělení pro organizování zájezdů.⁴⁴

Svaz protifašistických bojovníků a Pražské jaro 1968

Nejen v celé společnosti, ale i v SPB, dozrával čas pro odpovídající změny. Pražské jaro vzbuzovalo velké naděje a našlo pozitivní přijetí a širokou podporu.

Dne 19. ledna 1968 odeslal ústřední výbor svazu dopis A. Dubčekovi,⁴⁵ kde mimo blahopřání ke zvolení do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ, najdeme i tato hodnotící slova: “Plně podporujeme prosincová a lednová usnesení ÚV KSČ, která ukázala, že cesta k socialismu je spjata s dalším rozvíjením demokracie. Je v nich obsažena i naše antifašistická tradice, naše revoluční ideály socialistického vlastnictví a mezinárodní solidarity.”⁴⁶ Vznikly naděje, že začíná epocha bez nedotknutelných dogmat, kdy spoustu dřívějších omylů, křivd a deformací bude možno odhalovat, překonávat a napravovat. Na těchto změnách mělo nemalý podíl i mnoho účastníků odboje. Vždyť patřili tenkrát do kategorie věkově zralých a svými prožitky z třicátých a válečných let obzvláště zkušených občanů. V následujících týdnech a měsících se ve svazu rozvinula velmi intenzivní činnost.

14. února se sešlo na mimořádném zasedání předsednictvo ústředního výboru SPB, aby prodiskutovalo problémy související s postavením svazu ve společnosti. Bylo zejména konstatováno, že je třeba důsledně napravit následky chyb, ke kterým docházelo v padesátých letech, že je bezpodmínečně nutné dokončit rehabilitaci diskriminovaných odbojových skupin i jednotlivců.⁴⁷

Již 20. března mohlo na mimořádném zasedání PÚV SPB (stále bez personálních změn) konkrétněji formulovat pracovní program svazu na nejbližší dobu. Předsednictvo projednalo návrh memoranda, „které vytyčuje hlavní zásady pro SPB a zejména pro rehabilitaci svých členů. K zajištění a provádění těchto zásad předsednictvo ÚV SPB schválilo ustavení komise ÚV SPB pro rehabilitaci. ... 17. září 1968 se konala ustavující schůze Ústřední rehabilitační komise a po ní tisková konference za účasti předsedy Národní fronty s. Evžena Erbana a ministra spravedlnosti s. dr. Kučery, na níž byla veřejnost informována o tom, že ÚRK a ÚRP (Ústřední rehabilitační poradna) z pověření ústředního výboru Národní fronty byly

44 Beck, W.: Přes padesát let svazu účastníků odboje a obětí fašismu, s. 8; NA, ČSBS (nezprac.).

45 Alexander Dubček (1921–1992), politik KSČ, jedna z hlavních osobností Pražského jara 1968. Od 5. 1. 1968 do 17. 4. 1969 první tajemník ÚV KSČ.

46 Funkcionář SPB č. 2, 1. 2. 1968 – Zasedání ÚV SPB 19. 1. 1968 „Nastupujeme do jubilejního roku naší republiky“, s. 32; NA, ČSPB (nezprac.).

47 Funkcionář SPB č. 3, 1. 3. 1968, s. 3; NA, ČSPB (nezprac.).

ustaveny k poskytování poradenské i jiné pomoci a společenské obhajoby všem postiženým, i nečlenům SPB. Náklady s tím spojené ponese ústřední výbor Národní fronty. Tímto dnem byla oficiálně zahájena činnost Ústřední rehabilitační komise a Ústřední rehabilitační poradny a veřejnost informována všemi sdělovacími prostředky⁴⁸

SPB pokládal svou existenci nejen za oprávněnou, nýbrž i potřebnou jak z hlediska politické osvěty, tak z hlediska péče o účastníky odboje a obětí perzekuce. Tento program svazu našel v polednové KSČ plnou podporu, a tím velkou šanci na realizaci.

Po plenárním zasedání ÚV konaném dne 3. května se začaly rýsovat některé kroky ke zlepšení práce svazu a k překonání různých deformací. Nastaly také první personální (tentokrát kádrové) změny.

V bulletinu ÚV SPB Funkcionář z května se v obsahu objevuje zpráva *K současné situaci v SPB*,⁴⁹ kde je zhodnocena i minulost: „Svaz protifašistických bojovníků od svého ustavení v roce 1948 neprocházel příznivými podmínkami. Už samotné mechanické sloučení organizací vzniklých po roce 1945 (Svaz osvobozených politických vězňů, Svaz národní revoluce, sdružení rudoarmejců, interbrigadistů, Svaz partyzánů, svazy zahraničních vojáků a Čs. obec legionářská) nebylo provedeno šťastně. Byl to diktát, který v mnoha členech zanechal přinejmenším znechucení. Byl to špatný základ do prvního období. Období kultu probíhalo i ve vedení Svazu v osobních sporech, vzájemném potlačování a vytlačování a pak do toho přišla perzekuce odbojářů počínaje letci, zahraničními vojáky, interbrigadisty. Odraz této doby poznamenal velmi citelně i členskou základnu.

Svaz přes všechny tyto těžkosti vyvíjel všestrannou činnost. Hlas revoluce⁵⁰ byl týdeník, Svaz měl vlastní nakladatelství Mír.⁵¹ To vše bylo postupně omezováno, a to zejména v té době, kdy se stal s. Novotný⁵² rozhodujícím činitelem ve straně.⁵³ V listopadu 1954 přijalo politbyro dokonce usnesení, jehož podstatou bylo zastavit činnost SPB, odejmout mu peněžní dotaci a ponechat pouze jakýsi výbor pro zahraniční styk. Hlas revoluce byl přeměněn na měsíčník, vlastní ediční činnost byla zastavena.

V té době se tehdejší předseda Svazu Jan Vodička postavil proti tomuto usnesení, jehož uskutečnění měli provést ss. Novotný a Hendrych.⁵⁴ Tímto zákrokem byl

48 Stručný přehled činnosti Svazu protifašistických bojovníků 1966–1968, s. 38–39; NA, ČSPB (nezprac.).

49 Funkcionář SPB č. 5, 2. 5. 1968, s. 7–8; NA, ČSPB (nezprac.).

50 Periodikum SPB/ČSPB.

51 Nakladatelství Mír vzniklo v roce 1948, a to přejmenováním nakladatelství Pokrok. Blíže Halada, Jan: Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006, Praha 2007, s. 211.

52 Antonín Novotný (1904–1975), politik KSČ a státník, politický vězeň KT Mauthausen-Gusen.

53 21. 3. 1953 byl A. Novotný pověřen řízením sekretariátu ÚV KSČ, na X. sjezdu KSČ (11. – 15. 6. 1954) byl zvolen prvním tajemníkem KSČ; (19. 11. 1957 byl zvolen prezidentem republiky).

54 Jiří Hendrych (1913–1979), politik KSČ, člen ÚV KSČ, politický vězeň KT Mauthausen.

sice Svaz zachráněn, ale jeho zatlačování do podružné role veteránů, kteří už nemají veřejnosti co říci, pokračovalo.

Předseda s. Jan Vodička byl upřímný antifašista, který si za své přesvědčení odseděl hezkou řádku let v kriminálech buržoazní republiky i za nacistů.⁵⁵ Bylo by však nesprávné nevidět i to, že byl funkcionářem poplatným v plném rozsahu době. Nelze nevidět i to, že v jeho okolí nedokázali jeho spolupracovníci upozornit jej na určité chyby a na to, jaké to bude mít následky. Právě toto autoritativní postavení s. Vodičky v SPB bylo hlavní příčinou některých nedůsledností a chyb, jejichž následky se zejména nyní objevují. Nejbolestnější je to, že v té době Svaz protifašistických bojovníků neprojevil zájem o ochranu odbojářů a v pozdější době, po roce 1956, ani o důslednou rehabilitaci.

S tím souvisí i otázka předání rekreačních a zdravotnických zařízení, které SPB vlastnil do roku 1955. Je pravda, že s. Vodička s tímto rozhodnutím souhlasil také proto, že celá tato agenda vyvolávala ve Svazu určité těžkosti. ...

Nové vedení SPB se s. Huškem v čele po celé období až do dnešní doby snažilo zvýšit prestiž Svazu a pracovat ve prospěch odbojářů. Byla to práce nesnadná a velmi těžká. Narážela především na neochotu a přímo odpor stranických míst v čele se s. Novotným. Soudruh Hušek nebyl po celou dobu své funkční činnosti prvním tajemníkem Novotným přijat – přes četné žádosti dokládané nutností projednat otázky odbojářů.

A nešlo jen o sociální otázky, i když ty v té době s. Hušek stavěl na přední místo, šlo i o zásadní otázky postavení odboje, zdůraznění odbojářských tradic. Antonín Novotný⁵⁶ nikdy ve svých projevech neoceníl odbojářskou činnost...“

Dne 18. června, 26 let po boji parašutistů v Resselově ulici, se konala velká manifestace odbojářů na Staroměstském náměstí v Praze, na které byl přednesen „Manifest příslušníků čs. odboje“. Měl být základním programovým dokumentem pro současnou dobu. Mimo jiné zde bylo řečeno: „Demokratizační proces přímo navazuje na myšlenky a cíle, za něž jsme před léty bojovali, a naplňuje je současným duchem.“⁵⁷

27. června se sešlo PÚV SPB a jednalo o rehabilitacích, důchodech a organizační struktuře svazu a 28. června bylo celé předsednictvo a zástupci všech sdružení přijati prezidentem L. Svobodou v Lánech. Rozhovory se točily kolem zachování jednoty svazu. Leden dal vznik sdružením, jejichž funkcí měla být rehabilitace odboje – sdružení zahraničních vojáků, sdružení osvobozených politických vězňů, sdružení partyzánů a domácího odboje, sdružení českého povstání; 25. března 1968 došlo k ustavení Sdružení účastníků domácího odboje politického (SÚDOP) pro rehabilitaci celého odboje. Byly ale chápány jako pomocné orgány svazu; „zástupci historických odbojových skupin jsou za zachování jednotné, vnitřně členěné organizace Svazu protifašistických bojovníků v Československu“.⁵⁸

55 Politický vězeň KT Sachsenhausen v letech 1940–1945.

56 Politický vězeň KT Mauthausen-Gusen v letech 1941–1945.

57 Funkcionář SPB č. 7, 5. 7. 1968, s. 34; NA, ČSPB (nezprac.).

58 Funkcionář SPB – Plenární zasedání ÚV SPB 3. května 1968, s. 3. NA, ČSPB, nezprac.

V pohnuté době, kdy se nad Pražským jarem stahovala mračna, podporovali odbojáři vládu i KSČ v jejich polednovém programu.

21. srpen samozřejmě narušil běžný chod svazu. Pražské jaro bylo sice potlačeno mocí, ale nemohlo být vymazáno ze společenského vědomí – a nejen k tomu, aby vše bylo opět alespoň formálně „normalizováno“, bylo třeba velkého nátlaku na řádně volenou reprezentaci svazu trvající hodně přes rok. Dne 20. září se sešel ÚV za nových poměrů, aby pokračoval jakoby normálně v běžné činnosti na rozpracovaných úkolech – federalizace, rehabilitace, sociální zákony, organizační struktura atd. Rok 1968 také přinesl odbojářům po 23 letech zákon č. 161/1968 Sb. o zvláštním přídatku k důchodu a ÚV SPB začal projednávat nový návrh stanov, které však již nebyly schváleny.⁵⁹

Federalizace Svazu protifašistických bojovníků a jeho vývoj mezi lety 1969–1989

Do roku 1969 vstoupila celá československá společnost s těžkým a komplikovaným dědictvím. Nastala doba zkoušek jak pro občany ČSSR, tak samozřejmě také pro účastníky odboje a jejich svaz.

V rámci federativního uspořádání se vytvořily v roce 1969 dvě národní odbojářské organizace. Český svaz protifašistických bojovníků (ČSPB) a Slovenský zväz protifašistických bojovníkov (SZPB). Tyto národní svazy se staly součástí jednotné organizace čs. odbojářů – Československého svazu protifašistických bojovníků (ČSSPB),⁶⁰ která vznikla na ustavujícím kongresu 27. – 28. 3. 1969 v Praze.

Přípravný ústřední výbor ČSPB se sešel k prvnímu zasedání 30. 9. 1968. Byl ustaven náhradním způsobem volbou ÚV celostátního SPB dne 20. 9. 1968 s mandátem do ustavujícího sjezdu ČSPB. Do té doby byl potvrzen ve funkci předsedy prof. MUDr. František Bláha.⁶¹ Tato situace byla ve svazovém tisku ohlášena následujícím způsobem:

„Ústřední výbor pověřuje univ. prof. MUDr. Františka Bláhu funkcí předsedy přípravného českého národního orgánu SPB s tím, aby vytvořil předsednictvo složené po dvou zástupcích z jednotlivých sdružení, z nichž vždy alespoň jeden bude stávajícím členem ÚV SPB. Toto přípravné předsednictvo předloží příštímu plenárnímu zasedání ÚV SPB návrh na sestavení českého národního ústředního orgánu SPB, a to po vyjádření OV SPB.“⁶²

Český svaz protifašistických bojovníků měl ustavující sjezd 25. a 26. 3. 1969 v Praze. Nové stanovby ČSPB přijaté na sjezdu byly schváleny ministerstvem vnitra v květnu 1969.⁶³

59 NA, ÚV SPB, inv. 168, kart. 72.

60 Jednalo se o zastřešující organizaci, která měla konsolidovat poměry v obou národních svazech.

61 František Bláha (1896–1979), politik, lékař, publicista, organizátor sokolského odboje v době 2. světové války.

62 Funkcionář SPB – mimořádné červencové číslo, 15. 7. 1968, s. 6. NA, ČSPB (nezprac.).

63 MV ČSSR č. j. VS/3-1038/69 dne 13. 5. 1969. Blíže Funkcionář č. 5, 1. 6. 1969, s. 11. NA, ČSPB (nezprac.).

Posláním svazu jakožto organizace občanů Československé socialistické republiky žijících v České socialistické republice, kteří vystoupili na obranu práva, svobody, nezávislosti a samostatnosti své vlasti v době obou světových válek i mezi nimi, všude tam, kde se bojovalo za svobodu národů, pokrok a proti fašismu je „aktivně se zúčastnit politického dění ve státě..., bojovat za pokrok..., rozvíjet svou činností bratrskou spolupráci..., rozvíjet a střežit tradice boje za svobodu a nezávislost..., vyjadřovat se k připravovaným zákonům a opatřením... zejména v odbojářských záležitostech, pomáhat při odhalování a stíhání válečných zločinů a zločinců proti lidskosti. Bojovat o uzákonění nepromlčitelnosti zločinů proti lidskosti doma i za hranicemi“⁶⁴

Ústřední orgány ČSPB měly být: a) sjezd, b) ústřední výbor a jeho předsednictvo, c) ústřední kontrolní a revizní komise. Základními organizacemi pak místní organizace ČSPB, které jsou v zásadě jednotné, tj. společné pro účastníky všech historických odbojových skupin, zpravidla podle místa bydliště. Okresnímu (městskému, obvodnímu) výboru ČSPB příslušelo zakládat a rušit místní organizace ČSPB. Vyšší organizace ČSPB: A) Okresní organizace ČSPB, B) Krajské (vyšší) výbory ČSPB, C) Výbor ČSPB pro hl. m. Praha a statutární města.⁶⁵

Funkci předsedy ÚV ČSPB zastávali

prof. MUDr. František Bláha (1969),

Josef Vojáček-Taras⁶⁶ (1969–1973),

prof. JUDr. Josef Nikl, DrSc.⁶⁷ (1973–1985),

RSDr. Václav Hájek⁶⁸ (1985–1989).

Od ledna 1968 do poloviny roku 1969 se názorové rozdíly ve svazu nevyřizovaly vylučováním, přestože praktikované uplatňování vedoucí úlohy strany bylo předmětem otevřené kritiky. Tato atmosféra se začala měnit až po uvedení Gustáva Husáka⁶⁹ do funkce prvního tajemníka KSČ, tedy po 17. dubnu 1969.

Dne 30. 10. 1969 se konalo plenární zasedání ÚV ČSPB, které mělo na programu rozbor činnosti svazu a z něho vyplývající politicko-organizační a kádrové opatření. Profesor Bláha „odstoupil“ a byl nahrazen Josefem Vojáčkem, zakladatelem a politickým komisařem čs. partyzánské brigády Jana Žižky z Trocnova v Jugoslávii. Ze zasedání pléna byl odeslán dopis byru ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, ve kterém byl vyjádřen plný souhlas se stranickými usneseními a s postupem předsednictva ÚV KSČ. Plénum dále přijalo usnesení, ve kterém „se distancovalo od všech nesprávných stanovisek a postojů orgánů a odpovědných funkcionářů SPB

64 Stanovy ČSPB. Praha 1970, s. 3–4. NA, ČSPB (nezprac.).

65 NA, ÚV SPB, inv. č. 91, kart. 32.

66 Josef Vojáček (1906–1983), v letech 1943–1945 politický komisař 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky z Trocnova v Jugoslávii.

67 Josef Nikl (1916–1985), profesor politické ekonomie, vysokoškolák z akce 17. listopad 1939.

68 Václav Hájek (1920), novinář, politik KSČ; před válkou člen Svazu mladých, mauthausenský vězeň.

69 Gustáv Husák (1913–1991), právník a politik KSČ, v letech 1975–1989 československý prezident.

v minulém období do března 1969, která jsou v rozporu jak s politikou KSČ a NF, tak se skutečným míněním převážné většiny členů a funkcionářů ČSPB.⁷⁰

Čistky v ČSPB pokračovaly, když se na zasedání 17. 2. 1970 ÚV mj. „usnesl odvolat z funkce člena ÚV“ 14 členů a 2 náhradníky zvolené sjezdem. V polovině roku 1970 bylo tedy v celém svazu ukončeno krátké období Pražského jara nedemokratickou, mocenskou cestou.

V následujících dvaceti znormalizovaných letech vládl ve svazu jakýsi „hradní mír“. Konaly se sice čtyři sjezdy (26. – 27. 4. 1973 v Praze, 24. – 25. 3. 1978 v Brně, 12. – 13. 3. 1983 v Ostravě a 23. – 24. 2. 1988 v Praze) přesně podle stanov v pětiletých intervalech, ale nebyly nijak zajímavé, neboť kádrově vybraní a znormalizovaní funkcionáři nenabízeli nic než neochvějnou podporu straně a vládě NF.

V roce 1973 bylo konstatováno, že: „Sjezd ČSPB je významným mezníkem v činnosti české protifašistické organizace. Uzavřel etapu konsolidačního procesu a v duchu závěrů XIV. sjezdu KSČ otvírá další jasné perspektivy.“⁷¹

Při příležitosti 30. výročí vyvrcholení národně osvobozenického boje našeho lidu a 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou byl Českému svazu protifašistických bojovníků propůjčen prezidentem Československé socialistické republiky za úspěšnou politickovýchovnou činnost a za významný podíl na budování socialismu v naší vlasti Řád republiky.⁷²

Heslo svazového sjezdu v roce 1973 znělo: „Za splnění závěrů XIV. sjezdu KSČ, proti imperialismu a válce, za mír a socialismus“⁷³ v roce 1978 „Naplněním závěrů XV. sjezdu KSČ rozvíjíme odkaz národně osvobozenického protifašistického boje“⁷⁴ v roce 1983 „Plněním závěrů XVI. sjezdu KSČ rozvíjí ČSPB revoluční odkaz protifašistického boje našeho lidu“⁷⁵ a v roce 1988 „Plněním programu XVII. sjezdu KSČ uskutečňuje ČSPB revoluční odkaz protifašistického a národně osvobozenického boje“⁷⁶

V tomto období rozvíjel svaz spolupráci s organizacemi Národní fronty a státními orgány. Byla uzavřena dohoda o spolupráci mezi ministerstvem školství ČSR a ÚV ČSPB v roce 1974, svaz spolupracoval se Socialistickým svazem mládeže, uzavřel dohodu o spolupráci se Svazem pro spolupráci s armádou ČSR (1974), dohodu o vzájemné spolupráci s Českou mírovou radou (1970),⁷⁷ dohodu o spolupráci s Českým ústředním výborem Československého červeného kříže (1975), dohodu o spolupráci s Českým svazem spotřebních družstev (1974).⁷⁸

70 Funkcionář ČSPB č. 11, listopad 1969, s. 3; NA, ČSPB (nezprac.).

71 Funkcionář ČSPB č. 5–6, 1973, s. 37; NA, ČSPB (nezprac.).

72 Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1973–1977. Praha 1978, s. 4; NA, ČSPB (nezprac.).

73 Funkcionář ČSPB č. 4, 1973, s. 2; NA, ČSPB (nezprac.).

74 Funkcionář ČSPB č. 3, 1978, s. 58; NA, ČSPB (nezprac.).

75 NA, ČSPB-fotoarchiv: sjezdy 1946–1988 (nezprac.).

76 NA, ČSPB-fotoarchiv: sjezdy 1946–1988 (nezprac.).

77 Funkcionář ČSPB č. 10, 1970, s. 1–2; NA, ČSPB (nezprac.).

78 Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků. Praha 1978, s. 20–31; NA, ČSPB (nezprac.).

V období let 1978–1982 byly uzavřeny nové dohody s ministerstvem kultury ČSR (1980), se Socialistickou akademií a novelizována dohoda s ministerstvem školství ČSR. Na základě existujících a většinou již novelizovaných dohod (se Socialistickým svazem mládeže, Svazarmem (stejně tak s mládežnickými organizacemi – PO, ČSM),⁷⁹ Českou mírovou radou, Československým červeným křížem, Českým svazem spotřebních družstev) byla zároveň přijímána konkrétní opatření k prohloubení vzájemné součinnosti. Tak byla např. zabezpečena realizace podílu ČSPB na oslavách 30. výročí založení PO SSM, na průběhu Studentské vědecké a odborné činnosti, dále konkretizována spolupráce na léta 1979 až 1980 se Svazarmem, prohloubena součinnost s Českou mírovou radou při realizaci soutěže Děti, mír a umění apod. Zintenzivňovala se spolupráce i s dalšími organizacemi, např. s SČSP, ČSZ, ČSPO, ČSTV při přípravě seminářů pro lektory, vydávání názorné agitace, přípravě branné hry Vždy připraven apod.⁸⁰

Historicko-dokumentační komise

Základní formou uplatňovanou v součinnosti s partnerskými orgány a organizacemi byly besedy a přednášky, putování po památných místech odboje, pomoc při zakládání, doplňování a rozšiřování síní a koutků revolučních a bojových tradic, pátrání po neznámých hrdinech protifašistického odboje, podíl na organizování braných a naukových soutěží apod.⁸¹

S tím vším souvisela i činnost historicko-dokumentačních komisí (HDK), které byly vytvořeny v roce 1963 s cílem přispět ke zpracování protifašistických a revolučních tradic našich národů. Jejich činnost byla zpočátku zaměřena především na pomoc vědeckým pracovníkům sdruženým v Československém výboru pro dějiny protifašistického odboje, později na poradenskou službu při vyřizování žádostí k osvědčení o odbojové činnosti podle zákona 255/46 Sb.,⁸² na prověřování odbojových skupin a dokladovou dokumentaci. V roce 1972 přijalo PÚV ČSPB koncepci činnosti a dlouhodobé perspektivní úkoly historicko-dokumentačních komisí.⁸³ Závěry a usnesení předsednictva znamenaly významný předěl v práci tohoto úseku svazové propagandy. Koncepce navazovala na úspěšné výsledky, kterých historicko-dokumentační komise docílily od doby svého ustavení, nepodřizovala však jejich práci potřebám jiných pracovišť, ale osamostatňovala ji ve vnitrosvazovém rámci svazu. Orientovala ji na generální soupis památných míst bojů proti fašismu v regio-

79 Stručný přehled činnosti Svazu protifašistických bojovníků 1957–1961, s. 4–5; NA, ČSPB (nezprac.).

80 Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1978–1983. Praha 1983, s. 46; NA, ČSPB (nezprac.).

81 Tamtéž, s. 47.

82 Osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb. vydávalo MNO. (Osvědčení o účasti na národním boji za osvobození podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození.)

83 Funkcionář ČSPB 7/72, s. 8–12; NA, ČSPB (nezprac.).

nech s cílem prostřednictvím symbolů (pamětních desek, pomníků a památníků) přiblížit neformálně mladé generaci odkaz protifašistického a národněosvobozenického boje našeho lidu. Vedle tohoto úkolu se historicko-dokumentační komise zabývaly i podchycováním různého dokumentačního materiálu, který se vztahoval k historii boje proti fašismu. Komise tak významným způsobem napomáhala historikům zabývajícím se tímto úsekem našich novodobých dějin.

A k tomuto úseku se váže i jeden velkolepý projekt, který se s ohledem na další vývoj již nerealizoval. Sjezdy ČSPB a ČSSPB konané v roce 1988 ve svém usnesení uložily prosazovat orgánům ÚV ČSPB zřízení Muzea protifašistického boje českého lidu a dokumentační a studijní středisko – účelové zařízení ÚV ČSPB. „Vláda České socialistické republiky rozhodla dne 31. 5. 1989 usnesením čís. 144 o vybudování Muzea protifašistického odboje českého lidu. V uvedeném usnesení vlády ČSR bylo současně rozhodnuto:

- a) Muzeum protifašistického odboje českého lidu řešit v paláci Kinských na Staroměstském náměstí v Praze komplexní rekonstrukcí tohoto objektu;
- b) rekonstrukci paláce Kinských a vybudování expozice Muzea provést tak, aby bylo zpřístupněno veřejnosti do 9. května 1995;
- c) zabezpečení rekonstrukce paláce Kinských řešit v rámci prostředků ČSR na léta 1991 až 1994 jako součást směrnice na tato léta.⁸⁴

S otevřením muzea se počítalo v roce 1995 v souvislosti s oslavami 50. výročí osvobození Československa. Muzeum bylo koncipováno jako kulturněhistorická instituce v maximální míře otevřená veřejnosti. Předpokládalo se, že expozice a prostory pro časové výstavy zaberou jen asi třetinu užitkové plochy, část knihovna a dokumentační středisko a v ostatních prostorech budou mimo jiné konferenční a promítací sál, studovna, diskusní klub i dostatek místa na krátkodobé výstavy. Ambiciózním cílem svazu i zřizovatele, Národního muzea, bylo, aby muzeum odboje poskytovalo návštěvníkům poznání národněosvobozenického boje v širokých souvislostech dějinného vývoje 20. století nejen na faktech a dokumentech, ale i prostřednictvím uměleckých děl literárních, výtvarných, hudebních i filmových.

V období let 1983–1988 se podařilo svazu zčásti podchytit i amatérskou filmovou tvorbu s protifašistickou, protiválečnou a mírovou tematikou. Ve spolupráci se ZO ČSPB a závodním klubem ROH k. p. Sklárný Kavalier v Sázavě uspořádal ÚV ČSPB v letech 1984 a 1986 dva úspěšné ročníky Bienále amatérského filmu Sázava.⁸⁵

Svaz nadále spolupracoval se sdělovacími prostředky na úrovni ústředních orgánů. Již v 60. letech předsednictvo ÚV SPB a agitačně propagační oddělení

84 Návrh investičního záměru na akci „Rekonstrukce paláce Kinských“, s. 6; NA, ČSPB (nezprac.).

85 Výsledky činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků za období 1983–1988. Praha 1988, s. 19; NA, ČSPB (nezprac.).

sekretariátu ÚV SPB navázalo velmi úzký kontakt se sekci vojenských redaktorů při Svazu čs. novinářů, kteří pracovali ve všech redakcích. Kromě toho svaz spolupracoval s ČTK při distribuci zpráv, v roce 1966 navázal svaz přímý kontakt na redakce okresních novin a závodních časopisů, měl styk s rozhlasem a televizí.⁸⁶ V období let 1983–1988 byla úzká součinnost udržována s Československým rozhlasem – s vnitrostátním i zahraničním vysíláním, s Československou televizí a Československou tiskovou kanceláří. Kromě těchto tří největších zpravodajských a informačních center svaz spolupracoval s ústředními deníky – Rudé právo, Mladá fronta, Práce, Svobodné slovo, Lidová demokracie, Květy a dalšími periodiky včetně časopisů společenských organizací. Novináři byli zváni před významnými akcemi nebo výročími svazu (např. MPDO, TBPFV, mírová manifestace v Terezíně...) na tiskové konference a besedy pořádané ÚV ČSPB ve spolupráci s Českým úřadem pro tisk a informace. Spolupráce s redakcemi a novináři se promítala také v každoroční účasti publicistů v novinářské soutěži pořádané ÚV ČSPB a Českým svazem novinářů. U příležitosti Dne tisku, rozhlasu a televize a TBPFV byla novinářům a redakčním kolektivům udělována svazová vyznamenání.⁸⁷

V roce 1976 se odbojáři znovu dočkali vlastního lázeňského domu „Protifašistický bojovník“ ve Františkových Lázních, který jim dalo k dispozici Ministerstvo zdravotnictví ČSR.⁸⁸

V polovině 70. a v 80. letech Český svaz protifašistických bojovníků uzavřel k zabezpečení soustavného a účinného politickovychovného působení na mládež a občany dohody o vzájemné spolupráci s brigádami socialistické práce⁸⁹ – nositeli čestného názvu BSP ČSPB, a to v závodech a podnicích různého oboru, v dolech, v JZD, ve zdravotnických zařízeních či jiného zaměření (ČSD, ONV atp.). ÚV ČSPB se přímo podílel na spolupráci s pěti závody – podniky nositeli čestného názvu ČSPB: Jihostroj Kaplice, ZES Rychnov u Jablonce, Československý tabákový průmysl Svitavy, Autopal Nový Jičín, Důl Dukla – Dolní Suchá.⁹⁰

86 Stručný přehled činnosti Svazu protifašistických bojovníků 1966–1968, s. 13; NA, ČSPB (nezprac.).

87 Výsledky činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků za období 1983–1988, s. 21; NA, ČSPB (nezprac.).

88 Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1973–1977, s. 65; NA, ČSPB (nezprac.).

89 Brigáda socialistické práce (BSP) byla formou socialistického soutěžení a socialistické pracovní iniciativy v tehdejší Československu. Hnutí BSP bylo „nejvyšší formou socialistického soutěžení. Plnilo náročné úkoly při socialistické výstavbě, upevňovalo soc. výrobní vztahy a zvyšovalo kulturní úroveň pracujících. Pomáhalo i při intenzifikaci národního hospodářství, rozvoji vědy, techniky, kvality a efektivnosti práce a nabádalo členy hledat ještě účinnější formy a metody práce pro společnost“. Knapík, Jiří – Franc, Martin: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. Sv. 1, Praha 2011, s. 159.

90 Výsledky činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků za období 1983–1988, s. 48–49; Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1973–1977, s. 32; Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1978–1983, s. 15–17; NA, ČSPB (nezprac.).

Situace po roce 1990

Svaz účastníků odboje a obětí nacistické perzekuce musel v roce 1990 začít znovu. Musel znovu definovat své cíle, zdůvodnit svůj program a ucházet se znovu o důvěru veřejnosti.

25. 4. 1990 se konal mimořádný sjezd ČSPB, na kterém se svaz vrátil ke svému dřívějšímu názvu, a to v podobě Český svaz bojovníků za svobodu. Usnesení mimořádného sjezdu znělo: „Sjezd vyjadřuje plnou podporu prezidentu republiky a vládě národního porozumění a ujišťuje je, že členové svazu vynaloží všechny síly, aby pomohli chránit dosaženou svobodu.“⁹¹

Sjezd uložil ústřednímu výboru, okresním a obvodním výborů a všem členům – především urychlené obnovení prestiže svazu, dokončení očisty orgánů na všech stupních od normalizačních deformací a nefunkčních struktur, obnovit vlastní poslání svazu v duchu ideálů, z nichž vznikl, prosazovat uplatňování myšlenek a tradic boje za svobodu, národní osvobození, idejí demokracie, humanismu a sociální spravedlnosti.⁹²

Předsedou svazu byl zvolen genmjr. Václav Kužel.⁹³

Podle stanov ČSBS, chválených sjezdem dne 24. 6. 1992⁹⁴ je Český svaz bojovníků za svobodu dobrovolná, nezávislá, nestranná politická organizace na území České republiky. Sdružuje účastníky národního boje za svobodu, státní samostatnost, demokracii, proti fašismu a všem druhům totality.

Ústředními orgány svazu jsou 1. sjezd (sjezd jako nejvyšší orgán svazu svolává ústřední výbor jednou za tři roky), 2. ústřední výbor (nejvyšší orgán svazu mezi sjezdy, plní usnesení sjezdu, vytyčuje hlavní směry činnosti pro další období a schvaluje činnost předsednictva), 3. předsednictvo ústředního výboru (je výkonným orgánem mezi zasedáními ústředního výboru) a 4. rozhodčí rada (je poradním orgánem Ústředního výboru svazu).⁹⁵

Kontakt se Státním ústředním archivem (Národním archivem)

První část fondu byla převezena do Státního ústředního archivu v Praze v roce 1969 z Muzea pohraniční stráže, kde materiály přechodně uložil ÚV SPB.⁹⁶ Jednalo se z větší části o písemnosti předchůdců SPB a o písemnosti SPB – hlavně dotazníky o odbojové činnosti členů a spisy týkající se jednotlivých odbojových skupin. Další dokumenty převzal SÚA přímo od ČSSPB v letech 1980 až 1981 a poté v letech 1992 a 1994 od ČSBS.⁹⁷ Jednalo se vesměs o písemnosti členských evidencí. Materiály,

91 NA, ČSBS (nezprac.).

92 Tamtéž.

93 Ing. Václav Kužel (1918–1997), čs. generál, v době 2. světové války příslušník čs. vojenských jednotek v SSSR.

94 MV ČR č. j. VSC/1-2942/90 R dne 28. 8. 1992. NA, ČSBS (nezprac.).

95 NA, ČSBS (nezprac.).

96 NA, fond Archivní registratura (AR), 1968–1975, sign. 361, V/69, kart. 83.

97 Viz předávací protokoly z 9. 6. 1980, 6. 7. 1981, 23. 7. 1992 a 18. 11. 1994 (protokol z r. 1994 se nedochoval) – č. přírůstků 4229, 4964 až 4966.

kteří byly součástí „archivu“ oddělení agitace a propagandy ÚV SPB/ČSPB (soutěžní práce, knihy, výstřížky, fotografie) se měly původně stát základem pro plánované Muzeum protifašistického odboje českého lidu. Nakonec byly na základě uzavřené dohody mezi ČSPB a HÚ ČsA v roce 1990 přemístěny do obnoveného Památníku odboje – HÚ ČsA.⁹⁸ Pracoviště Památníku odboje však v důsledku reorganizace HÚ AČR v roce 1995⁹⁹ zaniklo a materiály se dostaly na základě jednání HÚ AČR, SÚA a ČSBS¹⁰⁰ v roce 1996 do Státního ústředního archivu.¹⁰¹ Další písemnosti převzal SÚA od ČSBS k trvalému uložení v letech 1999 až 2004.¹⁰²

Popis archivního fondu

Jedná se o fond s komplikovanou historií a strukturou vymezující celkem čtyři fondy.

1. Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor (1945) 1951–1969

Tato nejstarší část fondu (27 bm) je zpracována a má inventář. Písemnosti jsou uloženy ve 189 kartonech a 1 kartotéce. Fond obsahuje torza písemností předchůdců SPB (Svaz národní revoluce vč. osobních dotazníků členů Revolučních gard z roku 1945, Svaz osvobozených politických vězňů, Svaz bojovníků za svobodu). Písemnosti ÚV SPB tvoří zejména zápisy ze sjezdů, ústředního výboru SPB, předsednictva ÚV SPB, sekretariátu ÚV SPB a dále písemnosti týkající se některých odborných šetření svazu (k osobnostem kolaborantů, válečných zločinců, odbojovým skupinám, obětem pseudolékařských pokusů), dotazníky majetkových škod během 2. světové války a osobní spisy zaměstnanců SPB do roku 1969.

2. Československý svaz protifašistických bojovníků – federální výbor 1969–1990 (1992)

Písemnosti FV ČSSPB byly počátkem 90. let téměř kompletně zničeny a je dochováno pouhé torzo (23 kartonů, 3,5 bm). Fond obsahuje písemnosti týkající se sjezdu ČSSPB v roce 1973, zápisů FV ČSSPB, PFV ČSSPB z let 1969–1973 a 1990–1991. Dokumenty jsou roztříděny.

3. Český svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor 1969–1990

Písemnosti ČSPB jsou relativně dobře dochovány. Fond má komplikovanou vnitřní strukturu, skládá se z několika samostatných částí a obsahuje řadu dokumentů z předchozího období (před rokem 1969), které kontinuálně pokračují do dalších let.

98 Památník odboje byl znovu obnoven k 1. dubnu 1990 rozkazem FMNO. Jednalo se o pracoviště specializované hlavně na výzkum dějin čs. odboje v letech 1914–1918 a 1938–1945. S dokumentací archivu svazu se počítalo k využití pro ústavní zpracování vícesvazkových dějin čs. rezistence 1938–1945 a encyklopedie, která měla být věnována tomuto úseku našich dějin.

99 K 1. 1. 1995.

100 Jednání zástupců HÚ AČR, SÚA a ČSBS proběhlo u ředitele Archivní správy MV dne 18. 12. 1995.

101 Viz č. přírůstku 4981 z r. 1996 (čj. SÚA 3215/06-97).

102 Viz č. přírůstků 5106 z r. 1999, 5224 z r. 2000 (čj. SÚA 819/06-00) a 5631 z r. 2004 (čj. NA 862/2005-09).

- a) Registratura (127 kartonů) – písemnosti týkající se sjezdů, zápisy ze schůzí ÚV ČSPB a PÚV ČSPB, korespondence předsedy a místopředsedů, kádrové materiály představitelů ÚV ČSPB a OV ČSPB, návrhy na vyznamenání, seznamy členů, materiály ekonomického a majetkového charakteru. Dokumenty jsou roztrženy.
 - b) Soutěž vzpomínkových, historických a dokumentačních prací (celkem 4.081 příspěvků v 300 kartonech). – Soutěžní práce uloženy v NA končí 61. ročníkem v roce 2014.
 - c) Výstřižky (176 kartonů) – tematicky řazená sbírka výstřižků k problematice odboje, 2. světové války apod.; abecední řazení sbírek.
 - d) Koncentrační tábory (29 kartonů) – soubor různých dokumentů týkající se jednotlivých KT (kopie, vzpomínky, svědectví, výstřižky a dokumentace).
 - e) Fotoarchiv (94 kartonů) – fotokopie dokumentů, pamětních míst, koncentračních táborů, osobností, akcí SPB a další.
 - f) Členská evidence (1660 kartonů) obsahuje dotazníky členů SPB včetně předchůdců od roku 1945 do 1990. Jde o 5 řad členských přihlášek (základní řada, vyřazení, zemřelí). Některé žádosti obsahují bohaté přílohy. Mezi písemnostmi ÚV ČSPB jsou dále materiály některých místních organizací a místních historicko-dokumentačních komisí (zejména Praha 2, Praha 3, Praha 6 a Praha 10) i torza několika osobních archivů. Celkem jde o 353,65 bm nezpracovaného materiálu.
4. Český svaz bojovníků za svobodu – ústřední výbor (od 1990)
Jde o otevřený fond čítající zatím 51 kartonů (7,2 bm), který obsahuje písemnosti sjezdů, zápisy z ÚV, PÚV, korespondenci, písemnosti ekonomického charakteru.

Publikační činnost svazu

SPB vydával od roku 1951 politický týdeník Hlas revoluce, který systematicky popularizoval revoluční a protifašistické tradice našich i ostatních národů. Předchůdci odbojářského periodika byly od r. 1945 vycházející týdeníky Hlas revoluce (orgán Československé obce legionářské) a Hlas osvobozených, jehož vydavatelem byl Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých. Po vytvoření společného Svazu bojovníků za svobodu na jaře 1948 byly oba listy sloučeny a 3. června vyšlo první číslo Hlasu revoluce. Od 6. září 1951 byl jeho spoluvydavatelem i Zvaz ľudových protifašistických bojovníkov a 22. listopadu 1951 se stal Hlas revoluce časopisem právě vzniklého Svazu protifašistických bojovníků. Po rozdělení SPB na dva národní svazy byl od 4. dubna 1969 jeho vydavatelem ČSPB. (Hlas revoluce vycházel do února 1952 jako týdeník, poté do konce r. 1957 jako měsíčník, od r. 1958 měl čtrnáctidenní periodicitu a od ledna 1969 byl opět týdeníkem.)¹⁰³

103 Český antifašismus a odboj. Praha 1988, s. 124.

Dalším periodikem svazu byl měsíčník *Funkcionář*, který sloužil jako názorná pomůcka pro agitačně propagační činnost a práci funkcionářů, propagandistů a aktivních krajských, okresních a místních výborů SPB. (Začal vycházet od 1. 1. 1958. Později vycházel jako neperiodický časopis pro funkcionáře ČSPB, ale zpravidla ve dvanácti číslech ročně. Výsledky o činnosti ČSPB za období 1983–1988 ho opět uvádí jako měsíčník.)¹⁰⁴

Pro názornou agitaci vydával SPB další různé materiály, jako nástěnky, plakáty a obrazové služby. Všechny tyto pomůcky vycházely hlavně k svazovým kampaním a významným výročím.¹⁰⁵ Obrazová služba byla souborem fotografií zaměřených na jednotlivá výročí odboje. Později byla vydávána *Názorná agitace*, která se po obsahové i formální stránce přizpůsobovala požadavkům organizací, aby mohla být víceúčelově využívána (ve vývěsních skříňkách, v síních a koutcích tradic atd.).¹⁰⁶

Pokud se týká neperiodických publikací, svazové Vydavatelství SPB a ČSPB vydávalo knihy s antifašistickou tematikou v rámci nakladatelství *Naše vojsko*¹⁰⁷ ve dvou edicích, a to *Dokumenty* (od roku 1952) a od roku 1957 *Živé knihy*, ve kterých vycházela protifašistická beletrie, do počátku 90. let 20. století. Svaz předtím publikoval protifašistickou beletrii v nakladatelství *Mír*, které zaniklo po roce 1952 v rámci vytvoření státních nakladatelství.

Třetí edice *Stopa* (od roku 1969) přinášející antifašistickou tematiku zpracovanou dobrodružnou formou, byla pro nedostatek rukopisů z čs. prostředí, nejasnost zaměření a měnící se program nakladatelství *Naše vojsko* zrušena v roce 1979, kdy splynula s edicí *Živé knihy*.¹⁰⁸

V průběhu ediční činnosti vycházely knihy našich i cizích předních autorů. Převážnou většinu titulů edice *Dokumenty* tvořily původní práce našich autorů, např. F. Kružilka, V. Konopky, T. Kulišové, O. Krause – E. Kulky, J. Kokošky a dalších. V edici *Živé knihy* vycházely i publikace zahraničních spisovatelů,¹⁰⁹ např. L. Feuchtwangera, J. Steinbecka, E. M. Remarqua, W. Faulknera, P. Clostermanna a dalších. Z domácích to byl např. N. Frýd, K. J. Beneš, L. Aškenazy, Z. Pluhař, A. Branal a řada dalších.

V partnerském nakladatelství neměl svaz nikdy nijak rozsáhlý prostor. V beletrii, historii či literatuře faktu mu to přesto umožňovalo nabídnout veřejnosti ročně 3 až 4 rukopisy, a to především ze svazové soutěže. Právě soutěží svazu prošla

104 Výsledky činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků za období 1983–1988, s. 22; NA, ČSPB (nezprac.).

105 Stručný přehled činnosti svazu protifašistických bojovníků 1957–1961, s. 8; NA, ČSPB (nezprac.).

106 Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1973–1977, s. 47; Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1978–1983, s. 30–32; NA, ČSPB (nezprac.).

107 Vzniklo v prosinci 1945. Bylo založeno jako statutární zařízení ministerstva národní obrany. Hala-da, J: *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*, s. 232.

108 Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1978–1983, s. 33; NA, ČSPB (nezprac.).

109 Tamtéž.

řada v podstatě průkopnických prací, mj. T. Broda a E. Čejky „Na západní frontě“, V. Hubáčka a O. Vojáčka „V jugoslávských horách“, A. Hájkové „Strana v odboji“, V. Kurala „Vlastenci proti okupaci“, T. Broda „Objetí a pouto Moskva 1939–1945“, Š. Luťanského „Pečorlag 1939–1942“, M. Boráka „Spravedlnost podle dekretu“ a dalších.¹¹⁰ Některé tituly mohly však vyjít z politických důvodů až s větším či menším zpožděním. V letech normalizace neměly „podezřelé“ rukopisy již jinou šanci než publikování v samizdatu nebo v cizině. Např. text J. Kladivy „Poslední z transportu“ vydala Jazzová sekce, Jazzpetit č. 16, Praha 1983 či V. Sachera „Krvavé Velikonoce“ vyšly v Torontu v roce 1980.¹¹¹ Represivní zásahy režimu se týkaly již v roce 1970 knihy V. Sachera „Na počátku stála smrt“, u níž byl zničen celý náklad. Na některé tituly došlo až po roce 1990 – mj. práci J. Doležala „Česká kultura za protektorátu“.¹¹²

Vydavatelství svazu vydávalo také různé upomínkové předměty jako např. stužky, odznaky, soubory pohlednic, tematické nástěnky, hlavně k masově politickým akcím SPB/ČSPB.

Svaz vydával dále např. Knihovničku propagandisty, přehledné brožury zaměřené na hlavní tematické úseky protifašistického a národněosvobozenického boje našeho lidu¹¹³ a Lektorské listy, které byly vydávány jako nový typ materiálů od roku 1981 a byly v nich zpracovány aktuální otázky a problémy.¹¹⁴

110 Brod, Toman – Čejka, Eduard: Na západní frontě. Praha 1963; Hubáček, Václav – Vojáček, Ota: V jugoslávských horách. Praha 1964; Hájková, Alena: Strana v odboji. Z dějin ilegálního boje KSČ v letech 1938–1942. Praha 1975; Kural, Václav: Vlastenci proti okupaci. Ústřední vedení odboje domácího 1940–1943. Praha 1997; Brod, Toman: Moskva. Objetí a pouto. Československo a Sovětský svaz 1939–1945. Praha 1992; Luťanský, Štěpán: Pečorlag. Praha 1999; Borák, Mečislav: Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948). Praha 1998;

111 Kladiva, Jaroslav: Poslední z transportu. Praha 1983; Sacher, Vilém: Krvavé velikonoce. Praha 1990.

112 Sacher, Vilém: Na počátku stála smrt. Praha 2009; Doležal, Jiří: Česká kultura za protektorátu. Praha 1996.

113 Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1973–1977, s. 44–45; NA, ČSPB (nezprac.).

114 Fakta a čísla o činnosti Českého svazu protifašistických bojovníků 1978–1983, s. 28; NA, ČSPB (nezprac.).

Der Verband der antifaschistischen Widerstandskämpfer

Verband der antifaschistischen Widerstandskämpfer (Tschechischer Verband der antifaschistischen Widerstandskämpfer 1951–1990) war freiwillige gesellschaftliche Organisation im Rahmen von Nationalfront. Der Verband assoziierte tschechoslowakische (nach Federalisierung im Jahre 1969 tschechische) Teilnehmer des Nationalbefreiungskampfs gegen Faschismus und Krieg in den Jahre 1914–1945.

In cca 40 Jahren seiner Existenz durchlief der Verband verschiedener Perioden, die ihn kennzeichneten. Es waren die Ereignisse von Februar 1948, wenn die kommunistische Partei die Staatsmacht übernommen hat, politische Prozesse in 50. Jahren, die nicht nur Einzelpersonen, sondern auch ganze Gruppen der Widerstandskämpfer betroffen haben (Flieger, Aussensoldaten, Interbrigadisten). Der Verband erlebte auch die Zeit politischer Entspannung in 60. Jahren mit Höhepunkt in Prager Frühling 1968, wenn er sich um Verbesserungsvoriger Irrtümer bemühte (Anfang der Rehabilitierung von Widerstandskämpfern und Widerstand allgemein), und auch die Zeit der Normalisierung – „Reinigung“ in 70. Jahren, und Ankuft von Kader-ausgewählten und normalisierten Funktionären.

Der Artikel beschäftigt sich mit allen diesen Peripetien des Verbandes, seiner Organisationsstruktur, Tätigkeit, Aufgaben, Gesellschaftsposition, aber auch beinhaltet eine kurze Geschichte über Vorgänger und Nachfolger des Verbandes, über Kontakt mit Staatlichem Zentralarchiv (Nationalarchiv), Beschreibung des Archivbestandes, Publikation (Zeitschriften, Bücher). Zum Schluss werden die Abbildungen beigelegt.

Union of Antifascist Fighters

The Union of Antifascist Fighters (The Czech Union of Antifascist Fighters 1951–1990) was a voluntary social organisation within the National Front, associating the Czechoslovak (after federalisation of the state in 1969, the Czech) participants in the fight for the national liberation against the fascism and the war from the years 1914–1945.

During forty years of its existence, the Union went through various periods that influenced its development, whether it was the February 1948 events when the state power was taken over by the Communist Party, or the political trials in 1950s that affected both individuals and whole groups of resistance fighters (airmen, exile army soldiers, interbrigadists). In the 1960s, the Union went through the period of the political détente culminating in the Prague Spring that was trying to correct the past mistakes (commencing rehabilitation of resistance and resistance fighters), and the subsequent period of normalisation – the party cleansing in 1970s and arrival of vetted and selected “normalised” functionaries.

The paper focuses on this development in the Union, its basic organisational structure, its activities, position in the society; it contains the concise overview of the predecessors and successors of the Union, the contact with the State Central Archives (the National Archives), the description of the archival documents, the publishing activity of the Union (periodicals, books). The paper is concluded by the illustration materials.